

**ԼԵՌՆԱՅԻՆ ԲՆԱՏԵԽՆԱԾԻՆ ԼԱՆՂԱՖՏՆԵՐԻ ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ
ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՄԿՁԲՈՒՆՔՆԵՐԸ, ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԿԻՐԱՌԱԿԱՆ
ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ**

Կարապետյան Գ.Մ., Կարապետյան Դ.Գ., Բարսեղյան Գ.Ս.

*Հայկական պետական մանկավարժական համալսարան,
Երևան, Տիգրան Մեծ 17
E-mail: kartimat.74@mail.ru
Հանձնված է խմբագրություն 21.02.2019թ.*

Չնայած լեռնային բնատեխնածին լանդշաֆտների ձևավորման և աշխարհագրական զարգացման օրինաչափությունների հետազոտությունները ներկայումս իրականացվում են համեմատաբար մեծ ծավալներով ու խոշոր մասշտաբներով, այնուհանդերձ դրանց առավել կարևոր բաղադրամասերի առանձնահատկությունները և զարգացման ժամանակակից արտահայտման ձևերի ու գրավչության գնահատման սկզբունքների հետազոտությունները, այսօրվա դրությամբ դեռևս կարելի է համարել ոչ լիարժեք, իսկ առանձին դեպքերում նաև գիտականորեն քիչ հավաստի կամ գրեթե չհիմնավորված:

Հանգուցային բառեր. բնատեխնածին համակարգ, գեղագիտական ընկալում, սուբյեկտիվ և օբյեկտիվ գնահատում, գեղագիտական լանդշաֆտագիտություն:

Հայտնի է, որ լեռնային բնատեխնածին համակարգերի առանձին բաղադրամասերի բնական գեղեցկությունը և դրանց գրավչական առանձնահատկությունները պայմանավորող ռեսուրսները համարվում են «Կարևոր և թանկարժեք բարիք» Երկրի ամբողջ բնակչության համար: Դա բնակչության կողմից ընդունվում է անկախ նրանց ազգային պատկանելիությունից, դավանանքից, տեղաբաշխումից և այլ հանգամանքներից: Հայտնի է նաև այն, որ հատկապես լեռնային բնատեխնածին լանդշաֆտի առանձին բաղադրամասեր առավել զգայուն են և շուտ փոփոխվող արտածին և ներծին ուժերի ներգործության հետևանքով: Դրանք, առաջին հերթին, կապված են այնտեղ մուտք գործող արեգակնային էներգիայի ձևի ու քանակի հետ, ինչով և պայմանավորված է օգտագործվող այդ էներգիայի շրջապտույտն ու լանդշաֆտային տարրերի կառուցվածքային փոփոխությունները (Կարապետյան Դ.Գ., 2017):

Այդ թեմատիկայով հրատարակված նյութերի համապարփակ վերլուծությունը ցույց է տալիս նաև, որ վերջին տասնամյակներում նկատվում է լեռնային լանդշաֆտների ուսումնասիրությունների նոր ուղղու-

թյուն, որն աշխարհագրական ժամանակակից գրականության մեջ անվանակոչվել է որպես «**Գեղագիտական լանդշաֆտագիտություն**» (Ավանեսյան Ա., Մալխասյան Է., Նազարեթյան Ս., 2010):

Լեռնային բնատեխնածին լանդշաֆտների և միջլանդշաֆտային կապերի հետազոտությունները, դրանց առանձնահատկությունների գիտականորեն հիմնավորված ընկալումները հնարավորություն են տալիս բացահայտել և օբյեկտիվորեն գնահատել բնական ու մարդածին առանձին, առավել կարևոր գործոնների ազդեցության ներքո դրանց զարգացման ժամանակակից միտումները, ինչը, մեր կարծիքով, ունի առանձնակի նշանակություն հատկապես տվյալ համակարգում բնակչության տնտեսական գործունեության ամբողջ ոլորտի և զբաղվածության պլանավորման և իրագործման համար: Անշուշտ, այդ համատեքստում կարևոր է նաև տարբեր լանդշաֆտային գոտիներում բնակչության ռեկրեացիոն և բուժման, զբոսաշրջության տարբեր ձևերի առանց ռիսկերի կազմակերպումը: Այստեղից հետևում է, որ լանդշաֆտային հետազոտությունների համատեքստում գեղագիտական լանդշաֆտագիտության պրագմատիկ նշանակությունը պետք է արտահայտվի այդ համակարգերի գեղագիտական առանձնահատկությունների հատկապես դրանց զբաղյալության նախադրյալների բացահայտման, բնության գեղեցկության նկատմամբ մարդկանց նախապատվությունների, ինչպես նաև այդ գեղեցկության ընկալման առանձնահատկությունների ընդհանրացումների տեսքով (Խոյեցյան Ա., Խաչատրյան Ս., 2016):

Ինչպես ցույց տվեցին այս նպատակներով կատարված մեր հետազոտությունները, ըստ էության, դրանք պետք է համարվեն **կոնստրուկտիվ** (կառուցողական) **աշխարհագրության** ժամանակակից պրագմատիկ ուղղություններից մեկը (Սուվարյան Ս.Ռ., 2018): Իսկ դա նշանակում է, որ գեղագիտական լանդշաֆտագիտության հետազոտությունների վեկտորը հիմնականում պետք է ուղղել լեռնային բնամարդածին լանդշաֆտներում արդեն ձևավորված բնապատկերների և զբաղյալական օբյեկտների բացահայտման և գնահատման հիմնախնդիրների վրա: Ուստի հետազոտությունների այդ փուլում հատկապես կարևոր է գեղագիտական հիմքի վրա որոշել թե գոյություն ունեն արդյո՞ք լանդշաֆտային բաղադրամասերի միջոցով ձևավորված գեղագիտական մշտական գրավչական արժեքներ, թե՞ դրանք կախված են տարբեր գեղագիտական հակումներ ունեցող մարդկանց լանդշաֆտների այդ արժեքների սուբյեկտիվ գնահատումից ու ընկալումից:

Լեռնային բնատեխնածին լանդշաֆտների տարածական ընկալման երևույթի տարբերությունների ուսումնասիրությունների ժամանակ անհրաժեշտ է նաև մի կողմից բացահայտել լանդշաֆտների զբաղյալության առավելագույն և նվազագույն ազդեցությունների տարբերությունները մարդկանց վրա, մյուս կողմից բացահայտել նրանց կողմից լանդշաֆտների տարածական ընկալման տարբերությունների հիմնական պատճառները: Պարզվում է, որ ներկայումս այս համա-

տեքստում արդեն գրեթե ձևավորվել են լանդշաֆտների տարածական ընկալման և գեղագիտական գնահատման երկու ուղղությունները՝

Օբյեկտիվ, Սուբյեկտիվ՝

Օբյեկտիվ ուղղությունը՝ ինչպես ընդունում են այդ ուղղության համախոհները, ենթադրում է լանդշաֆտների կառուցվածքային բնութագրման գեղագիտական գրավչության ցուցանիշների բացահայտման հետազոտությունները, իսկ **սուբյեկտիվը**՝ բնակչության առանձին խմբերի լանդշաֆտա-գեղագիտական սուբյեկտիվ նախասիրությունների հետազոտությունները և դրանց գիտական ընդհանրացումները (Մարտիրոսյան Լ.Մ., Աբրահամյան Վ.Ս., 2018):

Առաջին դեպքում նպատակահարմար է գեղագիտական գրավչության համար հիմք ընդունել տվյալ տարածքում անհրաժեշտ ռեսուրսների առկայությունը, որոնց հնարավոր է բացահայտել լանդշաֆտային տարբեր բնական բաղադրամասերի վերլուծության արդյունքներով: Լանդշաֆտների կարևոր բաղադրամասերի համապարփակ վերլուծություններից հետո ցանկալի է դրանք հնարավորինս գնահատել համապատասխան քանակական ցուցանիշների համակարգով: Անշուշտ, հիմնավորելով այդ ցուցանիշների հավաստիությունը, որոնք հետագա լրամշակման ընթացքում պետք հիմք հանդիսանան յուրաքանչյուր տարածքի գրավչական ինտեգրալ գնահատման համար: Ակներև է, որ յուրաքանչյուր բաղադրիչ տվյալ դեպքում բնութագրվելու է որոշակի որակական ու քանակական ցուցանիշներով:

Կատարված հետագա հետազոտությունները ցույց են տալիս նաև, որ լեռնային տարածքներում դիտվող բնապատկերներն անհամեմատ բազմազան են: Դրանք շատ տարաբնույթ են թե՛ առանձին պատկերային, և թե՛ պատկերային օբյեկտների միասնականությամբ: Հետևաբար դրանց **պրագմատիկ նշանակությունը գնահատելու համար անհրաժեշտ է յուրաքանչյուր բաղադրիչի համար մշակել իրեն առանձնահատուկ ցուցանիշ, այն էլ ոչ թե ընդհանուր օգտագործողների կողմից օգտագործման համար, այլ տվյալ բաղադրիչի նկատմամբ հետաքրքրություն ցուցաբերող անհատների համար:** Եթե գնահատման սկզբունքները գիտականորեն հիմնավորված են, ապա ստացված ցուցանիշների միջոցով կարելի է դրանք խմբավորել որոշակի խմբերի մեջ՝ մատնանշելով նաև դրանց օգտագործման ոլորտները և անմիջական օգտագործողները: Առանձնացված այդ խմբերը կարող են լինել նույնպես բազմաթիվ, որոնց քանակը կախված կարող է լինել յուրաքանչյուր լանդշաֆտային միավորի մեջ գտնվող օբյեկտների քանակից, դրանց որակական հատկանիշներից, ընկալման հնարավորություններից և այլն: Այսպես, օրինակ, մի խմբում կարող են խմբավորվել բնապատկերների մեջ մտնող կարևոր օբյեկտները, որոնք ունեն տարբեր չափեր, օրինակ լճերը և ջրավազանները, հետաքրքիր ձևեր ունեցող և արագ աճող ձորակները և այլն: Մյուսը, որպես կանոն ունեն որոշակի քանակական ցուցանիշներ և ենթակա են հաշվարկումների: Մի խմբի մեջ, օրինակ, կարելի է առանձնացնել այն տարրերը, որոնք

բնութագրելու են առկա բնապատկերների հիմնական առանձնահատկությունները, օրինակ հեռանկարի խորությունը, դրա բազմապլանությունը, զոնայականությունը, գոտիականությունը, սեզոնային բնույթն և այլ հիմնական ասպեկտներ: Կարևոր է առանձնացնել նաև օբյեկտներ, որոնք բնապատկերների մեջ գեղագիտական գրավչության համար կարող են ունենալ **ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական տպավորություններ**: Միայն նման ձևով խմբավորումներից ու ստացված արդյունքի ընդհանրացումներից հետո հնարավոր կլինի տալ տվյալ լանդշաֆտի գեղագիտական գրավչության օբյեկտիվ գնահատականը:

Մի խումբ հետազոտողների կողմից լեռնային լանդշաֆտների գեղագիտական գնահատման եղանակ է ընդունվում նաև դրանց գնահատման **սուբյեկտիվ** եղանակը: Այս մեթոդի դեպքում բնապատկերները գնահատվում են որպես մեկ **ամբողջականություն**, որպես նրա բոլոր բաղադրամասերի սինթեզման միջոցով ստացված մեկ **կատեգորիա**: Սակայն այդ սինթեզման պրոցեսը պետք է կատարվի մարդկանց, այսինքն այդ սինթեզին մասնակցող անհատների սուբյեկտիվ կարծիքների համապատասխան վերլուծությունից ու գնահատումից հետո:

Սուբյեկտիվ գնահատման ժամանակ գնահատման ենթակա տարածքներում անհրաժեշտ է իրականացնել նպատակային լուսանկարահանումներ (ցանկալի է գունավոր), այսինքն ստեղծել տվյալ տարածքին բնորոշ բնապատկերների պատճենները: Այնուհետև այդ պատկերները պետք է դիտարկվեն և գնահատվեն գնահատմանը մասնակցող բոլոր անձանց կողմից, որոնք կարող են լինել աշխարհագրագետներ, կենսաբաններ, բուսաբաններ, երկրաբաններ, ինչպես նաև այլ մասնագետներ:

Գնահատման սուբյեկտիվ մոտեցումը մի կողմից անառարկելի է, քանի որ վերջնական ցուցանիշները ստացվում են մեծ թվով մարդկանց մտածողության արդյունքում, սակայն այն մեծ տարածքների գնահատման ժամանակ դժվար է իրականացնել և շատ հաճախ օգտագործվող գնահատականները ոչ բոլոր դեպքերում են տալիս լիակատար պատկերացումներ հիմնահարցի ճիշտ գնահատման վերաբերյալ: Նման պարագաներում շատ տարբեր են լինում նաև կարծիք հայտնողները, որոնք որպես կանոն ունենում են **խիստ տարբեր նախասիրություններ և պատկերացումներ գնահատվող երևույթների վերաբերյալ**: Հաշվի առնելով այդ հանգամանքը, մեզ թվում է, որ տարածքի պատկերա-գեղագիտական վերլուծությունների ու գնահատումների համար անհրաժեշտ է բնական հետազոտություններ անցկացնել տեղանքի առանձին հատվածներում, ընտրել բնորոշ հանգուցային կետեր ու տեղամասեր, որտեղից հնարավոր կլինի բացահայտել տվյալ տեղերից հստակ ու լավ երևացող բնապատկերային կարևոր տիպերը: Ստացված արդյունքի հիման վրա այնուհետև բնապատ-

կերները գնահատել նախօրոք ընտրված բալային սանդղակի կամ որևէ այլ միջոցով:

Անկասկած, գնահատման նման մոտեցումը նպատակահարմար է իրականացնել լեռնային բնատեխնածին այնպիսի համակարգերում ինչպիսին մեր հանրապետության տարածքն է: Որպես գնահատման նման եղանակի օրինակ մենք կարող ենք առաջարկել Վարդանանց լեռնանցքից դեպի Արփայի ավազան, Սևանի լեռնանցքից դեպի Աղստևի ավազան, Պուշկինի լեռնանցքից դեպի Ձորագետի և Փամբակ գետերի ավազաններ, Ռոբրտանի լեռնանցքից դեպի Ակնադաշտ և Արփայի ավազան ու նման բնույթի բազմաթիվ այլ բնապատկերներ լանդշաֆտա-գեղագիտական բնույթի արժողությունների գնահատման համար իրականացվելիք աշխատանքները:

Հիասքանչ բնապատկեր է դիտվում, օրինակ Ողջաբերդ գյուղի մոտ կառուցված «Չարենցի կամար» հուշարձանից դեպի Արարատյան դաշտ, որի հետին պլանում վեր են խոյանում Մեծ ու Փոքր Արարատները, դրանց անմիջական դիմաց տարածվող ոլորապտույտ Արաքսի արծաթափայլ հունը, իսկ դեպի աջ աստիճանաբար բարձրացող քառագագաթ Արագածը և գեղատեսիլ Արայի լեռը՝ իրենց լավ պահպանված հրաբխածին ռելիեֆի ձևերով և մարգագետնային և անտառային փաթեամբ բուսականությամբ: Անկրկնելի տեսարան է բացվում նաև Գառնիի հեթանոսական տաճարից դեպի Ազատ գետի հովտում գտնվող բնական եզակի հրաշալիքներից մեկի՝ «Քարերի Սիմֆոնիայի»՝ բազալտի սյունաձև առանձնացումները, իսկ դրանից ձախ կողմում ընկած կառուցվածքային (հրաբխային) հետաքրքիր դարավանդը: Անկրկնելի տպավորություն է թողնում նաև Սոթքի լեռնանցքից դեպի Տրտու (Թարթառ) գեղատեսիլ հովիտը բացվող լանդշաֆտային բնապատկերը կամ Քարախաչի լեռնանցքից աջ ու ձախ կողմերում տարածվող Լոռվա և Աշոցքի դաշտերը՝ նույնպես հրաբխային ծագման ներդաշնակ ռելիեֆի յուրահատուկ ձևերով:

Անթաքույց հպարտությամբ կարելի է ներկայացնել մեր հանրապետության բնական ու մարդածին բազմաթիվ այլ բնապատկերներ, որոնք կարող են ծառայել զբոսաշրջության զարգացման համար ոչ պես արժեքավոր ու առանձնահատուկ օբյեկտներ: Ուրիշ որտեղ, օրինակ երկրաբանական նախասիրություն ունեցող զբոսաշրջիկը կարող է իր կանգնած տեղից չշարժվելով որևէ այլ տեղ, ձախ կողմում դիտել ու շոշափել մեր մոլորակի զարգացման ընթացքում ձևավորված ամենահին՝ այսինքն մինչքեմբրյան հասակ ունեցող նստվածքային և ձևափոխված ապարատեսակներ, իսկ աջ կողմում՝ ամենաերիտասարդ՝ այսինքն կայնոզոյան դարաշրջանի չորրորդականում առաջացած հրային ծագման և ժամանակակից փուխր նստվածքները, որոնք ինչպես հայտնի է տարածված են Հրազդան գետահովտի նույն վայրի ձախ լանջերին՝ Թեղուտ և Ծաղկունյաց լեռնաշղթաների տարածքում: Կամ Ռուսական հարթության հարավից՝ օրինակ, Կովկասից մինչև այդ հարթության հյուսիսային վերջավորության վրա տարածվող բնա-

կան լանդշաֆտային գոտիները մի հայացքով, կանգնած տեղից դիտել մոտ 40-45կմ հեռավորության վրա տարածվող այդ նույն լանդշաֆտային գոտիները, որոնք առկա են Արարատյան գոգավորության Արաքս գետի հունից մինչև Արագածի գագաթը ընկած տարածության վրա: Բուսաբանության կամ աշխարհագրության նկատմամբ նախասիրություն ունեցող զբոսաշրջիկին հրապուրող այս տարածքը մեր կարծիքով, ամենաարժեքավոր ռեսուրսը կարող է համարվել:

Հանրապետության մակերևույթի և կլիմայական պայմանների կտրուկ փոփոխությունները նպաստավոր պայմաններ են ստեղծում արկածային և լեռնային զբոսաշրջության զարգացման համար: Ընդամենը մոտ 30000կմ² տարածքի վրա դիտվում են ջերմաստիճանների տարեկան մոտ 80°-ի հասնող տատանումներ, որտեղ արևափայլի տևողությունը հասնում է մինչև 2700-2800 ժամի: Անշուշտ, դա ամենալավ պայման է արևային լողանքներ ընդունելու համար: Իսկ լեռնային խստաշունչ և ձյունառատ ձմեռները նպաստավոր պայմաններ են ստեղծում ձմեռային զբոսաշրջության զարգացման համար, երբ ձյան շերտի հաստությունը հաճախ հասնում է 1.5-2.0 մետրի: Այստեղ պետք է նկատի ունենալ նաև այն, որ մարդն իր բնագրով, առհասարակ ձգտել է լեռներ, որտեղ նա փորձում է հաստատել այնտեղ սպասվող վտանգների հաղթահարման իր կամքի արտահայտությունը, իր եսն առաջ տանելու ունակությունները:

Լեռնային դժվարամատչելի գագաթների հաղթահարելու ձգտումը ենթադրում է նաև նրա կամքի հզոր ուժի դրսևորում, ինչպես նաև վտանգին ընդառաջ գնալու նրա մղումը: Չնայած մեր բարձրաբերձ լեռնային համակարգերում **էքստրեմալ** զբոսաշրջության սիրահարները, առհասարակ ապահովագրված չեն սպասվող վտանգներից, այնուհանդերձ նրանք շարունակում են մագլցել դժվարամատչելի գագաթները և անդնդախոր կիրճերի պատերով, դրսևորել իրենց կամքի հզորությունը: Իսկ այդպիսի տեղանքնոր մեր հանրապետության լեռնային համակարգերում, ինչպես ասում են, «աստված տվել, չի խնայել»:

Բնական լեռնային միջավայրը, որը զբոսաշրջիկների վրա պատկերացվում է լանդշաֆտային բազմազանությամբ, նրանց վրա ազդում է համակարգված ձևով:

Մարդը ձգտում է օգտվել բնության բոլոր բաղադրիչներից, սակայն ոչ թե իրենց առանձին-առանձին դրսևորումներից, այլ **ավելի ընդհանրացված ու համակարգված ձևերով**: Դա առաջին հերթին կարող է ձևավորվել լանդշաֆտային հիմքի վրա, քանի որ լանդշաֆտային ասպեկտը լայն է ու խորը, որտեղ բնական միջավայրը ձևավորող բաղադրիչները հանդես են գալիս բնական զոնաների, իսկ լեռնային համակարգերում՝ նաև միասնական, փոխկապակցված ու ներդաշնակ ներկայացվող լանդշաֆտային գոտիների տեսքով: Մեզ թվում է, որ այդ ներդաշնակությունն է, որ առավել շատ է գրավում զբոսաշրջիկներին:

Այնտեղ նա ձգտում է փնտրել ու ընտրել իրեն հաճելի ու համապատասխան լանդշաֆտային բաղադրիչները:

Չխորանալով այս հիմնախնդրի մանրամասնությունների մեջ, փորձենք համառոտակի ներկայացնել մեր հանրապետության համեմատաբար փոքր տարածքի վրա ձևավորված լանդշաֆտային գոտիները, որոնք ընդգրկում են սկսած չոր մերձարևադարձայինից մինչև նիվալ գոտին: Անշուշտ, զբոսաշրջության նպատակասլաց կազմակերպման համար լուրաքանչյուր լանդշաֆտային գոտի ունի իր գրավչությունը՝ պայմանավորված անկրկնելի էսթետիկական-գեղագիտական բնապատկերներով:

Մերձարևադարձային գոտու տարբերությունները արևադարձային անապատային՝ հավերժական լռություն ունեցող գոտուց, իրենցից որոշակի հետաքրքրություն ներկայացնող տարածքներ են, որոնք գրավիչ են հատկապես այնտեղ բնակվող բնակչության կենցաղով ու անփոփոխ ապրելակերպով:

Չոր և խոնավ տափաստանային գոտին համարվում է բնակության համար ամենանպաստավորը: Մարդ-բնություն հարաբերություններում սրանք մարդուն տալիս են ավելի շատ, քան ստանում են իրենք: Սակայն տափաստանը համարվում է մարդու և բնության ներդաշնակության ամենադասական օրինակը, այլ կերպ ասած բնականի և բանականի համերաշխության կայացած ներդաշնակ վայր է: Տափաստաններում կլիման առողջարար է, ամառները երկար, աշունը ոսկեգոծ ու տաք, ձմեռները ձնառատ, իսկ դաշտերը բուրմունք տարածող: Այս տարածքներում ամենուրեք ներդաշնակ է հատկապես հանգստի, ագրոզբոսաշրջության, գյուղական տուրիզմի զարգացման անսպառ հնարավորություններով:

Լեռնաանտառային գոտին համարվում է մշտական խաղաղության ու անդորրի միջավայր: ՀՀ անտառները տարբեր են նրա հյուսիսում և հարավում: Հյուսիսային անտառները լայնատերև են, զով ու հարուստ որսակենդանիներով: Դրանք անգնահատելի են նաև օդի մաքրության, կլիմայի մեղմության առումներով:

Բոլորովին այլ է պատկերը բարձր լեռնային գոտում: Այստեղ տարածվում են վայրի գեղեցկություն ունեցող բնական օազիսներն իրենց կուսական պատկերներով: Դրանք այն տարածքներն են, որտեղ հեշտ է մեկուսանալը: Որպես կանոն լեռնային այս շրջանները հարուստ են նաև կենարար, քաղցրահամ աղբյուրներով, հանքային ջրերով, գահավիժող գետերով ու ջրվեժներով: Յուրատեսակ է նաև այստեղի բնակիչների կենցաղն ու ապրելակերպը: Նրանք մաքուր են ու անմիջական, բարի ու ստեղծագործ: Այդ ամենը մարդկային հոգուն պարզևում է անսահման հանգիստ:

Ըստ էության, դրանով է բացատրվում այն, որ մեր հանրապետությունը կարելի է համարել զբոսաշրջությանը, մարդկանց հանգստի կազմակերպման, ազատ ժամանակի նպատակասլաց տնօրինման լավագույն միջավայրերից մեկը: Միանշանակ այլ խնդիր է դրանց ռա-

ցիոնալ օգտագործման միջոցառումների տեղին և ժամանակին կիրառումը:

Գրականություն

- Աշոտ Խոեցյան, Սուսաննա Խաչատրյան** 2016. Լեռնային լանդշաֆտների պլանավորման սկզբունքները. «Աստղիկ» հրատ., Երևան, 205 էջ:
- Կարապետյան Դ.Գ.** 2016. Լանդշաֆտի ազդեցությունը մարդու կենցաղավարության վրա. ՀՊՄՀ գիտական տեղեկագիր, N1 (30), Երևան, էջ 116-121:
- Կարապետյան Դ.Գ.** 2017. ՀՀ լեռնային լանդշաֆտների գեղագիտական պայմանները որպես զբոսաշրջության առանձնահատուկ ռեսուրս, ՀՀ և մերձավոր արտասահմանյան երկրների տնտեսության զարգացման և տեղաբաշխման ժամանակակից հիմնախնդիրները, ՀՊՄՀ հրատ., Երևան, էջ 251-257:
- Ավանեսյան Ա., Մալխասյան Է., Նազարեթյան Ս.** 2000. Հայաստանի երկրաբանական եզակի հուշարձանները, ուղեցույց զբոսաշրջիկի համար, Երևան, էջ 159:
- Կարապետյան Գ. Ս.** 2003. ՀՀ բնատարածքի դինամիկայի աշխարհագրական հետազոտությունները և նրա շարժընթացի կանխատեսման քարտեզագրական հիմնավորումները, «Աստղիկ» հրատ., Երևան, 201 էջ:
- Հարությունյան Վ. Ա.** 2018. Լանդշաֆտային պլանավորումը որպես հասարակության տարածքային կազմակերպման արդյունավետ գործիք, Աշխարհագրության և երկրաբանության արդի հիմնախնդիրները (Միջազգային գիտաժողովի նյութեր), Երևան, էջ 21-26:
- Սուվարյան Ս.Ռ.** 2018. Կայուն զբոսաշրջությունը որպես անհրաժեշտություն Հայաստանի Հանրապետությունում, Աշխարհագրության և երկրաբանության արդի հիմնախնդիրները (Միջազգային գիտաժողովի նյութեր), Երևան, էջ 380-383:
- Շոխազարյան Ա.Ա., Մուրադյան Վ.Ս.** 2018. Սյունիքի մարզի լանդշաֆտների գեղագիտական հատկության օբյեկտիվ գնահատում և քարտեզագրում: Աշխարհագրության և երկրաբանության արդի հիմնախնդիրները (Միջազգային գիտաժողովի նյութեր), Երևան, էջ 45-49:
- Մատիքոսյան Լ.Ս., Աբրահամյան Վ.Ս.** 2018. Շիրակի պատմամշակութային հուշարձանների զբոսաշրջային գնահատումը (Շիրակի մարզի Անիի տարածաշրջանի օրինակով) Աշխարհագրության և երկրաբանության արդի հիմնախնդիրները (Միջազգային գիտաժողովի նյութեր), Երևան, էջ 358-362:

ПРИНЦИПЫ, ЦЕЛИ И ПРИКЛАДНОЕ ЗНАЧЕНИЕ ЭСТЕТИЧЕСКОЙ ОЦЕНКИ ГОРНЫХ ПРИРОДНО- ТЕХНОГЕННЫХ ЛАНДШАФТОВ

Карапетян Г.М., Карапетян Д.Г., Барсегян Г.С.

Резюме

Несмотря на то, что в настоящее время научные исследования географических закономерностей формирования и распределения горных природно-техногенных ландшафтов осуществляются сравнительно объемно и в крупных масштабах, прагматические исследования особенностей современных проявлений развития и принципов оценки эстетической атрактивности их наиболее важных компонентов все же не достаточны. Более того, в отдельных случаях, эти исследования не достоверны и научно необоснованы.

В статье предпринята попытка дополнить эти недостатки. Это необходимо для нашей республики, т.к. в ряд наиболее ведущих направлений

экономики страны на современном этапе выдвигается процесс всестороннего развития туризма.

PRINCIPLES, GOALS AND VALUE OF AESTHETIC ESTIMATION OF MOUNTAIN NATURAL AND TECHNOGENIC LANDSCAPES

Karapetyan G. M., Karapetyan D. G., Barsegyan G. S.

Abstract

Despite the fact that currently the scientific studies of the geographical patterns of formation and distribution of mountain natural and anthropogenic landscapes are carried out relatively extensively and on a large scale, pragmatic studies of the features of modern manifestations of development and principles for evaluating the aesthetic attractiveness of their most important components are still not sufficient. Moreover, in some cases, these studies are not reliable and are scientifically groundless. The article attempts to supplement these shortcomings. This is necessary for our republic, since at the present stage, the process of comprehensive development of tourism is being advanced as one of the leading areas of the country's economy.